

*М.А. Дроздова
м. Чернігів*

СОЦІАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПРО ЛІТЕРАТУРУ

На сучасному етапі все актуальніше постає проблема падіння значення культури та її витворів (літератури, класичної музики, живопису, театру і т. ін.) серед населення. Науковці постійно говорять про втрату молоддю інтересу до читання або ж про відносно захоплення літературою "легких жанрів". Враховуючи вищесказане, метою нашого дослідження було з'ясування особливостей студентських уявлень про літературу. Вибірку склали студенти психолого-педагогічного факультету Чернігівського національного педуніверситету імені Т.Г. Шевченка кількістю 131 особа. За метод дослідження був обраний асоціативний тест. Стимулом виступало поняття "література", до якого студенти мали підібрати будь-які асоціації.

Під час контент-аналізу відповідей нами було виокремлено чотири основні категорії ("Книга", "Жанри та види літератури", "Знання, освіта і наука" та "Автори"), частота згадування яких складала не менше 10% від загальної кількості слів-асоціацій (усього 578). Проаналізуємо їх.

Категорія "Книга" (21,8%) включала: типи книг, їхні матеріальні характеристики, особливості тексту. Наприклад, сюди ми віднесли слова: "книга", "словник", "літопис", "важенькі обкладинки", "запах старих книг", "сторінки", "шрифт", "цитати", "тексти" тощо. При цьому найчастіше студенти називали саме слово "книга". Отже, для більшості респондентів таке широке й багатозначне поняття, як "література" загалом зводиться лише до певного предмету – книги, до того ж без уточнення конкретики. Для них це тільки примірник, що має палітурку, сторінки і байдуже який текст. Лише в окремих випадках опитаними називалися конкретні художні книги ("Лісова пісня" Лесі Українки; "Джен Ейр" Ш.Бронте, "Гамлет" В.Шекспіра тощо). Усе це красномовно свідчить про спрощене розуміння опитаною молоддю поняття "література", а отже про її низьку читацьку культуру.

Наступною категорією за частотою згадування є "Жанри та види літератури" (18,7%). Причому серед жанрів найчастіше фігурує поезія. Це видається дивним, адже ряд науковців веде мову про низький авторитет поезії серед населення, зокрема молоді. Можливо, така тенденція частково пояснюється невеликим обсягом даних творів, що, враховуючи відсутність стійкого інтересу до читання, є досить зручним (потрібно зовсім мало часу аби ознайомитися зі змістом вірша). Крім того, припускаємо, що при слові "література" згадується однойменний шкільний предмет і завчання віршів у школі. Також досить часто називали романи, що може обумовлюватися специфікою вибірки, у якій переважають представниці жіночої статі. Серед видів літератури згадували класичну, наукову, художню, зарубіжну та українську. Однак жоден із них істотно не переважав і зустрічався лише іноді.

Категорія "Знання, освіта і наука" складала 13,8% від усіх зафіксованих асоціацій. До неї увійшли поняття, пов'язані з учбовою та науковою діяльністю ("урок", "школа", "реферат", "навчання", "семінари", "курсорова робота", "учитель", "викладач", "наука", "наукова робота" і т. ін.), а також ті, що характеризують літературу як джерело знань ("знання", "ерудиція", "розум", "інформація", "освіченість" тощо) і розвитку ("розвиток", "саморозвиток", "зміна свідомості" і т. ін.). Причому асоціації з навчанням і наукою переважали над іншими. Це логічно, оскільки опитані – студенти і колишні учні, а отже навчання для них – основний вид діяльності. Підкреслимо: серед усіх понять цієї категорії частіше зустрічалося "знання". Отже, можемо припустити, що для певної частини респондентів "спілкування" з літературою є значущим і пов'язується з можливістю отримання необхідних знань. Це вселяє певну надію на те, що роль літератури в житті молоді все ж поступово не зійде нанівець.

Зрештою, четвертою вагомою категорією є "Автори". До неї ми відносили асоціації типу: "письменник(-ки)", "поет(-ти)", "автор(-ри)", а також прізвища конкретних літераторів (приміром, Т. Шевченко, О. Пушкін, А. Чехов, П. Коельо, Л. Костенко, М. Гоголь, Л. Толстой тощо). До речі, прізвища авторів називалися найчастіше серед усіх слів-асоціацій цієї категорії. Також досить часто згадувалося поняття "письменник(-ки)" без уточнення, кого саме мали на

увазі. Отже, для частини студентів література – це або праця певного відомого автора (авторів) (переважно зі шкільної програми), або ж узагалі якісь абстрактні представники літературної творчості. Це вкотре підтверджує байдужість опитаної молоді до читання та відсутність певних літературних уподобань.

Також нами були виділені менш значні у відсотковому відношенні категорії, аналіз яких видається цікавим. Це: "Бібліотека" (4,2%), "Емоційні стани, пов'язані з літературою" (3,6%), "Культура, мистецтво, творчість" (3,1%) і "Читання" (2,4%). До першої з указаних категорій ми віднесли асоціації "бібліотека", що згадується найчастіше, та "бібліотекар (бібліограф)", що звучать лише кілька разів. Існування таких слів-асоціацій є виправданим через основний рід занять студентів. Серед емоцій, які виникають при "спілкуванні" з літературою, на думку студентів, переважають позитивні: "інтерес", "задоволення", "захоплення", "радість", "щастя", "любов до життя", "гумор" і т.ін. А отже, певна частина досліджуваних приписує процесові читання і літературної творчості позитивну роль у житті людини. Категорія "Культура, мистецтво, творчість" вміщує такі асоціації, як: "творчість", "мистецтво", "художество", "культура", "шедеври" тощо. Проте оскільки вона є досить незначною, ми припускаємо, що переважною частиною респондентів література не сприймається як культурний спадок, величне творіння людства. Натомість, це поняття уявляється дещо приземленим та зводиться до конкретних книг, авторів і джерел інформації при підготовці до уроків, семінарів. Найменшою за обсягом категорією є "Читання". Отже, з процесом читання літературу пов'язують лише окремі опитані. Також увагу привертають поодинокі асоціації негативного змісту "макулатура", "ботанік", "очкарик", що вказує на вороже або глузливе ставлення окремих студентів до літератури.

Зважаючи на вищесказане, можемо вести мову про низький рівень читацької культури у більшості опитаних і дуже спрощене, схематичне розуміння літератури як явища.

*Д.Е. Дубініна
м. Чернігів*

ЕКОЛОГО-ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

На початкових етапах розвитку людства екологічна складова займала чільне місце в структурі життєвої компетентності. У первісні часи життя людини безпосередньо залежало від природних умов і ресурсів. Згодом, набувають значення вміння налагоджувати взаємозв'язки з іншими людьми, у структурі життєвої компетентності зростають і посилюються соціальні складові. Екологічна складова поступається їм місцем. Нині залежність людини від природи залишається опосередкованою, але стає все більш усвідомленою. Від діяльності людини залежить не лише здоров'я і життя її самої, а й стан довкілля.

В психологічній науці існують різні визначення екологічної компетентності. Так, С.Н. Глазачев, А.Н. Захлебний, І.Д. Зверев, Д.Н. Кавтарадзе, Л.Е. Пістунова, Е.А. Шульпіна під еколого-психологічною компетентністю розуміють сукупність взаємозв'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), предметів, що задаються по відношенню до певного круга, і процесів, необхідних, щоб якісно і продуктивно діяти по відношенню до них [2, 4].

А.М. Новіков, розглядаючи поняття "компетентність" як особистісну характеристику надпрофесійного рівня, включає в неї поряд із знанням іноземних мов, комп'ютерної писемності, маркетингу і екологічні знання. Т.С. Багіров [2] розглядає екологічну компетентність як інтегральний показник сформованості екологічної культури, тобто наявність цілісного погляду на взаємини людини суспільства і біосфери, системи природничо-наукових знань і практичних умінь, сформувати потреби і звички використовувати їх у повсякденній та професійній діяльності, включення індивідом екологічної складової в систему його морально-естетичних цінностей.